

KANITA IMAMOVIĆ-ČIZMIĆ*, AMINA NIKOLAJEV**

Ekonomski aspekti sporazuma o priznanju krivnje – perspektiva tužitelja u Federaciji Bosne i Hercegovine

Sažetak

Uvođenje instituta sporazuma o priznanju krivnje predstavljalo je dio sveobuhvatne reforme kaznenog postupka u Bosni i Hercegovini koje je podrazumijevalo ne samo izmjenu u pogledu promjene uloge tužitelja i osumnjičenih/optuženih, nego i povećanje učinkovitosti te unaprjeđenje ostvarivanja principa pravičnosti. Polazeći od odgovarajućeg teorijskog okvira koji se veže za ekonomsku analizu (kaznenog - krivičnog) prava i Landesov model, namjera autorica bila je usmjerena ka tome da se utvrdi razina intuitivnog pregovaračkog ponašanja tužitelja u postupku korištenja sporazuma o priznanju krivnje u Federaciji Bosne i Hercegovine. U tom smislu provedeno je istraživanje, odnosno online anketa prema kantonalnim tužilaštvima u FBiH kako bi se utvrdila prisutnost ekonomskih principa djelotvornosti i racionalnosti kod donošenja odluka tužitelja u pogledu "posezanja" za institutom sporazuma o priznanju krivnje te imaju li oni prevagu nad principom pravičnosti.

Ključne riječi: *sporazum o priznanju krivnje, princip pravičnosti, princip učinkovitosti, perspektiva tužitelja, Federacija Bosne i Hercegovine.*

1. UVOD

Sporazum o priznanju krivnje, kao dio sveobuhvatne reforme kaznenog/krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, uveden je 2003. godine. Uvođenje ovoga instituta podrazumijevalo je izmjenu uloge tužitelja i osumnjičenih/optuženih koji sada imaju glavnu ulogu, za razliku od suca čija je uloga više neutralna, u smislu da se javlja kao svojevrstan arbitar u postupku.

* prof. dr. Kanita Imamović-Čizmić, izvanredna profesorica, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

** prof. dr. Amina Nikolajev, izvanredna profesorica, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

Svrha primjene instituta sporazuma o priznanju krivnje usmjerena je ka tome da se iskoriste oskudni sudski resursi, tj. poveća učinkovitost, ali i unaprijedi ostvarivanje pravde u skladu s principom pravičnosti.

U cilju što potpunije obrade postavljenog problema bilo je nužno poći od odgovarajućeg teorijskog okvira koji se vezuje za ekonomsku analizu prava općenito, ekonomsku analizu kaznenog prava specifično te analizu sporazuma o priznanju krivnje imajući u vidu Landesov model kako bi se utvrdilo koliko se, u pregovaranju o priznanju krivnje, tužitelji racionalno ponašaju, te jesu li moguća daljnja unaprjeđenja.

Shodno tome provedeno je istraživanje, kojim se nastojala utvrditi razina intuitivnog/racionalnog/pregovaračkog ponašanja tužitelja u postupku korištenja sporazuma o priznanju krivnje u FBiH. Istraživanje se anketnim upitnikom nastojalo usmjeriti ka ispitivanju prisutnosti ekonomskih principa učinkovitosti i racionalnosti kod donošenja odluka tužitelja u pogledu “posezanja” za institutom sporazuma o priznanju krivnje te utvrditi imaju li oni prevagu nad principom pravičnosti.

S obzirom na to da ni u regiji ni u Bosni i Hercegovini, odnosno u Federaciji BiH, nisu pronađene studije koje su na sličan način analizirale ponašanje tužitelja, istraživanje je predstavljalo dodatni izazov.

2. EKONOMSKA ANALIZA KAZNENOG/KRIVIČNOG PRAVA

Ekonomska analiza prava interdisciplinarna je znanstvena disciplina¹ koja se bavi primjenom ekonomske teorije i ekonomskog instrumentarija na pravne sadržaje, probleme i institute u reguliranju društvenih odnosa (Rowley, C. K.: *Public Choice and the Economic Analysis of Law*, 1989, u: Mercurio, N.: *Law and Economics*, Boston, Kluwer Academic Publishers, 123-173. Preuzeto iz: Mackaay, E.: *History of Law and Economics*, University of Montreal, 1999, str. 65)². U tome smislu ekonomisti kroz teoriju objašnjavaju kako predvidjeti efekte pravnih pravila na ponašanje, jer je poimanje stvarnih efekata prava i pravnih pravila u funkciji

¹ Interdisciplinarnost ekonomije i prava veže svoje početke za sredinu prošlog stoljeća i Sjedinjene Američke Države odakle se dalje proširila i na većinu europskih zemalja da bi posljednjih godina dostigla svoj znanstveni vrhunac. Interdisciplinarni uspjeh prava i ekonomije svoju najvišu potvrdu dobio je 1991. i 1992. nakon što su Coase i Becker primili Nobelovu nagradu iz ekonomije za doprinos u osnivanju ove nove znanstvene discipline, a profesor B. Ackerman sa sveučilišta Yale opisao je ekonomski pristup pravu kao “najznačajniji razvoj u pravnoj naobrazbi u 20.stoljeću“.

² Ekonomsko gledište na pravo poteklo je iz Becarrijinih spisa o kaznenom pravu (1767.), te od Bentham (1789.) koji je razvijao ideje o učincima pravnih sankcija, a značajan je i doprinos klasika ekonomske misli Smitha, Humea i Pigoua, kao i Webera, Hayeka i Leonia. Preokret u razvoju ove discipline veže se za Coasea (1960), Beckera (1968), Calabresia (1970) te Posnera (1972). Nadalje je Ekonomska analiza prava predstavljena i obrađivana u djelima Cooter i Ulena, Micelia, Veljanovskog, Polinskog, Shavella, Mercura i Medeme... Utemeljenjem časopisa specijaliziranog za ovo interdisciplinarno područje *Journal of Legal Studies* dolazi do daljnjeg napretka u razvoju ove znanstvene discipline tako da se posljednjih desetljeća ekonomski pristup pravu razvio u središnje područje studiranja i za pravnike i za ekonomiste, a što je utjecalo i na pojavu drugih časopisa posvećenih pitanjima ekonomske analize prava poput: *Research in Law and Economics*, *The International Review of Law and Economics*, *The Journal of Law, Economics and Organization*. Također, već dugo su etabrirane kao profesionalne organizacije *American Law and Economics Association* te *The European Association of Law and Economics*.

usuglašavanja individualnih s općim interesima društva. Stoga je i kreiranje pravnih normi u cilju ostvarenja zadatih društvenih ciljeva (Kaplow i Shavell, 2002:1666).

Ekonomska metodologija i instituti koji se primjenjuju u ekonomskoj analizi prava odnose se ponajprije na principe racionalnosti i učinkovitosti koji, kada se promatraju u kontekstu prava i pravnih normi i primjenjuju u pravu, pretpostavljaju egzaktnost, dobro poznavanje funkcioniranja društvenog sustava, način korištenja resursa i svijest o mogućim posljedicama kako bi postojeći kapaciteti bili što bolje iskorišteni u cilju maksimiziranja korisnosti, odnosno maksimiziranja društvenog blagostanja (Cole i Grossman, 2005).

Ekonomska analiza prava teži primijeniti ekonomski pristup ne samo na ona područja ekonomske regulacije koja su usko vezana za ekonomiju, nego i na sva pravna područja objašnjavajući vezu između pravnih instituta i karaktera ekonomskog, ali i političkog i društvenog života. Pri tome se predmet zanimanja ekonomista ne veže samo za jedno ili specifično područje prava, nego svoju primjenu ima i u imovinskom, obligacijskom, obiteljskom i naročito kaznenom pravu (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2017:372). Imajući u vidu da se pravne norme kreiraju u cilju ostvarenja zadanih društvenih ciljeva - sasvim se opravdano postavlja pitanje: trebaju li i u kojoj mjeri djelotvornost i racionalnost kao ekonomske kategorije biti princip pravnoga poretka? (Nikolajev, 2020:39). Pored toga, opravdano se postavlja i sljedeća pitanja: koje učinke imaju pravna pravila na ponašanje ljudi?; kako će sankcije utjecati na ponašanje? Pri tome ovdje treba naglasiti da se ljudi u odnosu na sankcije ponašaju prema ekonomskim zakonima ponude i potražnje, pri čemu sankcije izgledaju poput cijena. Na više cijene ljudi reagiraju tako da troše manje skupe robe, analogno čemu i čine manje onih djela za koja su predviđene teže sankcije (Nikolajev, 2020:29-32).

Shodno polazištu ekonomista, ljudi su racionalna bića koja reagiraju na poticaj (sadržan u pravnoj normi) pri čemu su intenzitet reakcije i promjena ponašanja individualni (Cooter i Ulen, 2004:462). To znači da ljudi pri donošenju odluke, motivirani vlastitim interesom i željom za maksimiziranjem i ostvarenjem vlastitih ciljeva, procjenjuju troškove i koristi, moguću propuštenu dobit, predvidljivost (neizvjesnost) ishoda, te spremnost na plaćanje (različito vrednujući materijalno i nematerijalno) (Veljanovski, 2007:19-57).

Općenito govoreći, povezivanje ekonomskih shvaćanja sa sadržajem prava, kao i primjena ekonomskih kategorija na pravo zasniva se na postojanju alternativa i mogućnosti izbora, odnosno mogućnosti odabira najbolje kombinacije, posljedicama, stimulativnim efektima, troškovima i koristima (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2017:373).

Koncept ekonomske racionalnosti ima specifično, ali jednostavno značenje u ekonomiji. Ovaj koncept polazi od jednostavne činjenice da ljudi preferiraju više a ne manje i shodno tome nastoje maksimizirati dobiti, bilo da ih vide u obliku blagostanja, koristi ili profita (Cooter i Ulen, 2007:16). Shodno tome, racionalnim se smatra ono ponašanje koje je rezultiralo maksimalnim stupnjem ostvarenja željenog cilja kroz najoptimalniji način korištenja raspoloživih resursa.³ (Nikolajev, 2020:39)

³ Pretpostavka ekonomske racionalnosti naravno nije bez kritika. Čitavo područje bihevioralne ekonomije i bihevioralnog prava i ekonomije dijeli pretpostavku i istražuje implikacije kognitivnih ograničenja na pristranost individualno donesenih odluka. Ovakav pristup nije predmet razmatranja jer napuštanjem koncepta ekonomske racionalnosti ekonomija gubi svoju prediktivnu i objašnjavajuću snagu te dolazi u situaciju upadanja u deskriptivan pristup prije negoli u situaciju iznalaženja realnih uvida.

Ekonomska analiza kaznenog prava veže se za primjenu ekonomske metodologije na institute kaznenog prava, spajajući ekonomske modele kriminala s kriminološkim i to kako u materijalnom tako i u procesnom pravu. Fokus ekonomske analize u kaznenome pravu jest na racionalnom ponašanju pojedinca koji u uvjetima neizvjesnosti donosi odluke po principu korisnosti i troškova koji nastaju kao posljedica te odluke, pri čemu su korisnost i troškovi koji se očekuju od određene odluke poticaj na određeno ponašanje. Kada se promatra racionalno ponašanje sudionika na tržištu, onda se kao poticaj za donošenje odluke o prodaji ili kupnji određenog dobra pojavljuje cijena tog dobra (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2017:377). Ključna postavka ekonomske analize u kaznenom pravu jest da stope kriminaliteta odgovaraju na rizike, na čemu ustvari i treba počivati hipoteza odvratanja i jedno od najvažnijih pitanja kaznenog pravosuđa. Hipoteza tvrdi da ljudi značajno reagiraju na poticaje kreirane u kaznenom pravosuđu. Ako je ta tvrdnja točna, posljedica će biti ta da će povećanje resursa koje društvo ulaže u uhićenje, osudu i kažnjavanje kriminalaca biti ekonomski opravdano. Ekonomska analiza kaznenog prava počiva na metodološkom individualizmu jer odluke isključivo donose pojedinci reagirajući na vanjske poticaje, te se kriminal kao društvena pojava ne može analizirati drugačije nego kroz percepciju skupine pojedinaca koji čine to društvo. Iz ekonomske perspektive kriminal se promatra kao djelatnost koja donosi korist za počinitelja, ali koja proizvodi negativne eksternalije po društvenu zajednicu (Begović, 2015).

Generalno promatrano, ekonomska analiza kaznenog prava kao primjena ekonomske metodologije na institute kaznenog prava u širem smislu ima široko polje djelovanja od pitanja generalne prevencije, gdje Beckerov model⁴ i njegove nadogradnje racionalnog počinitelja kaznenog djela daju odgovor na pitanje definiranja kazne kojom se postiže optimalna stopa prevencije, izricanje optimalne kazne, jamčevine (kaucije), sporazuma o priznanju krivnje pa do smrtne kazne (Begović, 2015).

3. SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVNJE

Iako je sporazum o priznanju krivnje institut karakterističan za anglosaksonski pravni sustav⁵ (Fisher, 2003:6-17), izuzetno je široko prihvaćen i u europsko – kontinentalnom sustavu. Razlog tome može se tražiti i naći u jačini utjecaja anglosaksonskog pravnog sustava i širenju ekonomske analize prava kao discipline koja se veže za sveprisutan neoliberalni koncept.

Neoliberalni ekonomski pristup sporazumu o priznanju krivnje kao glavnu argumentaciju za njegovu primjenu navodi da je sporazum o priznanju krivnje “dobro funkcionirajući

⁴ Ekonomska teorija provođenja Kaznenog zakona novijeg je datuma i veže se za Beckerov referalni rad o provedbi zakona iz 1968. godine za koji je dobio Nobelovu nagradu, dok je većina radova koje su istraživali Garoupa (1997) te Polinsky i Shavell (2000) objavljena u posljednjih dvadesetak godina. Becker je tvrdio da se kriminalci u donošenju odluka o činjenju kaznenog djela ponašaju racionalno i nastoje maksimizirati korist u uvjetima rizika. Specificirajući izbor pojedinaca hoće li počiniti kazneno djelo ili ne, literatura nastavlja s raspravom o optimalnom izvršavanju. Maksimizacija socijalnog blagostanja izgleda kao prirodni cilj javne politike. Bitno sredstvo ekonomske analize kriminala je racionalna teorija ljudskog ponašanja. Ovaj je alat naročito kritiziran, pa su mnogi rezultati predloženi u zakonu i ekonomskom pristupu primljeni sa skepticizmom zbog pretpostavke da su ljudi racionalna bića.

⁵ Institut sporazuma o priznanju krivnje uveden je u SAD prije više od 200 godina, a pravni legitimitet dobiva 1970. godine u slučaju *Brady vs. United States*.

tržišni sustav”, koji je u većini slučajeva učinkovit i pošten. Ovaj ekonomski pristup temelji se na promatranju pregovora na tržištu, između tužitelja i optuženog, koji, kao svaka tržišna transakcija, uključuje razmjenu vrijedne imovine. Startnu poziciju optuženih determinira njihova, uvjetno rečena, imovina, odnosno dva važna dobra: pravo na suđenje i informacije o ponašanju drugih kriminalaca. Vrijednost prava na suđenje determinirana je, s jedne strane, utrošenim državnim resursima, uključujući i vrijeme koje državni službenici utroše u toku samog postupka pa sve do donošenja pravomoćne presude, kao i financijskim izdacima vezanim za sam postupak; dok je s druge strane determinirana mogućnošću oslobađanja (Scott i Stuntz, 1992). Pored toga, optuženi ponekad raspolažu i posebnim informacijama o drugim kaznenim djelima ili njihovim počiniteljima koje tužitelji ne posjeduju, a koje je država spremna “platiti”. Da bi sustav funkcionirao, tužitelji trebaju “platiti” tu informaciju, a valuta kojom plaćaju jest “popust” ili umanjenje kazne (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2019:655).

Uvođenje sporazuma o priznanju krivnje u kazneni postupak Bosne i Hercegovine 2003. godine rezultanta je sveobuhvatne reforme kaznenog postupka u Bosni i Hercegovini. S obzirom na to da ovaj institut omogućava osumnjičenim/optuženim (i njihovim braniteljima) da do završetka glavne rasprave pred žalbenim vijećem pregovaraju s tužiteljima o uvjetima priznavanja krivnje za djelo za koje su osumnjičeni⁶, uz uvjet da osumnjičeni/optuženi prizna počinjenje krivičnog djela⁷, uvođenje ovog instituta podrazumijevalo je i promjenu uloge suca koji se sada javlja kao svojevrsan arbitar u postupku jer prilikom pregovaranja o krivnji nema ovlaštenja miješati se ili davati sugestije u sačinjavanju sporazuma o priznanju krivnje.⁸ Time je došlo do izmjene u kontekstu uvođenja akuzatornog kaznenopravnog sustava u širem smislu čime su se uloge tužitelja i osumnjičenih/optuženih promijenile na način da oni sada imaju “glavnu ulogu”.

Kao osnovni *ratio legis* uvođenja ovog instituta, navodi se to da pruža mogućnost bržeg okončanja (ne malog broja) kaznenih slučajeva te se promatra kao jedan od važnijih instrumenata djelotvornosti kaznenog postupka kao cjeline (Bejatović, 2010:437-438).

Primjena ovog instituta smanjuje troškove kaznenog postupka, jer omogućava veću učinkovitost i ekonomičnost rada sudova u rješavanju predmeta, što ide u prilog ostvarenju ekonomskih principa racionalnosti i efikasnosti. Pored toga, daje mogućnost da osumnjičeni/optuženi imaju pravo na suđenje bez odlaganja u razumnome roku, bez odugovlačenja i neizvjesnosti u pogledu trajanja postupka i dokazivanja činjenica koje nisu sporne. S ekonomskog stajališta, primjena instituta sporazuma o priznanju krivnje ima jasno i logično opravdanje jer predstavlja jeftiniji način da se dobije priznanje krivnje i da se okonča postupak. To naravno ne znači udaljavanje od ostvarivanja principa pravičnosti (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2019:653).

Princip pravičnosti u kaznenom se postupku utjelovio u načelu pravičnog postupka koji obuhvaća pravo svakoga čovjeka da o kaznenoj optužbi protiv njega odluči nezavisan i nepristran sud koji je ustanovljen zakonom, pravo na suđenje i javno objavljivanje presude, pravo na suđenje u razumnom roku, načelo ravnopravnosti stranaka, presumpciju nevinosti, pravo na obavještenje o prirodi optužbe protiv njega, pravo na vrijeme za pripremanje odbrane,

⁶ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, čl. 246. st. 1.

⁷ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, čl. 246. st. 2.

⁸ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, čl. 246. st. 5.-9.

pravo da se brani sam ili uz pomoć branitelja, pravo na ispitivanje svjedoka, pravo na besplatno prevođenje ukoliko ne razumije jezik koji se govori na sudu (Sijerčić-Čolić, 2017:118).

Generalno promatrano, tužitelji se, pored suočavanja s “kaznenim djelom i postupkom”, suočavaju i s ekonomskim problemom na koji način alocirati resurse s kojima raspolažu (a koji su ograničeni) kako bi riješili što veći broj slučajeva ponderiranih visinom propisane kazne. Prihvaćajući princip racionalnosti, tužitelji koji imaju diskreciju u odlučivanju u korištenju instituta sporazuma o priznanju krivnje, svoj zadatak nastoje riješiti na najučinkovitiji način, kalkulirajući s nižom kaznom i imajući u vidu vjerojatnoću izricanja osuđujuće presude, istovremeno štedeći troškove dokazivanja krivnje. Optuženi se, pak, “ohrabruje” na priznanje krivnje, pri čemu i on kao racionalno biće kalkulira između mogućnosti da mu se izreče oslobađajuća presuda i mogućnosti izricanja strože kazne u odnosu na onu koja bi mu bila izrečena ukoliko bi pristao na sporazum o priznanju krivnje. Time optuženi vodi računa o vlastitom interesu, preuzimajući rizik neizvjesnosti ishoda (Veljanovski, 2007:259).

Ako je najveća ponuda tužitelja, u smislu umanjenja kazne veća od minimalnog iznosa kazne prihvatljive za optuženog – onda će optuženi priznati krivnju (pristati na sporazum o priznanju krivnje) pri čemu upravo troškovi/šteta⁹ potiču obje strane na traženje kompromisa putem izvansudske nagodbe (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2019:653).

Ova obostrana kalkulacija zahtijeva ekonomski pristup razumijevanju nagodbi i njihova mjesta u kaznenom procesu na temelju pretpostavki racionalnog ponašanja obje strana u postupku. Postojanje principa racionalnosti neupitno je, jer optuženi pokušavaju minimalizirati svoju uvjetno rečeno štetu, a tužitelji žele maksimizirati određenu mjeru uspjeha u rješavanju velikog broja slučajeva s obzirom na raspoloživa financijska sredstva i vremenska ograničenja. Ovakvo poimanje ponašanja obje strane, i tužitelja i optuženog, ukazuje na jedan od dva moguća pristupa ekonomske analize sporazuma o priznanju krivnje (Imamović-Čizmić, Nikolajev, 2019:653).

Neoklasično razmatranje ekonomske analize sporazuma o priznanju krivnje temelji se na Landesovu modelu (1971) o racionalnom ponašanju tužitelja i optuženog (Miceli, 2004:309-311) kojeg su nadogradili Grossman i Katz (1983), uključujući i učinke učinkovitosti sporazuma o priznanju krivnje te uzimajući u obzir i troškove pogrešnih ishoda, kao i materijalne resurse. U njihovoj nadogradnji napravljen je iskorak ka ostvarenju principa pravičnosti¹⁰ te su pokazali da, pod određenim pretpostavkama, optimalna nagodba djeluje

⁹ Treba napraviti distinkciju između percepcije troškova osumnjičenog/optuženog koja je subjektivna i dio Landesova modela i troškova kaznenog postupka koji je objektivna kategorija i na što se utječe primjenom sporazuma o priznanju krivnje.

¹⁰ “Naposljetku, smatram kako je nužno napraviti jasnu distinkciju između pojmova pravednosti i pravičnosti, jednako kao što je i nužno definirati ova dva pojma. Čini mi se da se riječ pravičnost uvijek mora vezati uz nešto *in concreto*: pravičnost se očituje u prosudbama koje su individualnog karaktera, primjerice određena sudska presuda. Stoga smatram točnijim govoriti o pravičnom sudu, pravičnoj odluci, pravičnoj presudi, pravičnom postupku... Prema tome, pravičnost pretpostavlja određenu sposobnost – sposobnost pravedno odlučiti ili postupiti. S druge strane, postoji ona razina *in abstracto*, koja je svojstvena pojmu pravednosti. Riječ pravednost dvojakog je karaktera: ona označava načelo, ali i ukupnost pravičnosti unutar neke zajednice. Kada spominjemo pravednost u kontekstu ukupnosti pravičnog ponašanja, tada možemo govoriti o pravednoj zajednici ili pravednoj državi. Ovakva distinkcija vodi do toga da pravednost, osim što označava načelo, ujedno kao svoj izvor ima pravičnost kojoj je imanentno svojstvo primjenjivosti u životu. (...) Pojam pravičnost, s druge strane, označava sposobnost pojedinca, ili organizacije koristiti načelo pravednosti u zbiljskim prilikama i time ispuniti cilj davanja pojedincu ili organizaciji ono što mu/joj pripada, u svrhu stvaranja pravedne zajednice.” (Vuchetich, 2007: 73-74)

kao učinkovit mehanizam jer samo oni koji su zapravo krivi prihvaćaju nagodbu, dok oni nevinno optuženi biraju suđenje (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2019:654).

Landes polazi od toga da tužitelj maksimizira sumu očekivanih kazni izrečenih optuženima imajući u vidu budžetska ograničenja. Postavlja se pitanje što je argumentacija za ovakav tužiteljev cilj? Sljedeći generalni cilj kaznenopravnog zakonodavstva jest odvracanje i prevencija kriminala. Međutim, pored ovog društveno prihvatljivog i općeg, javnog cilja, tužitelj ima i privatni tj. osobni interes jer želi maksimizirati ugled i/ili vjerojatnost ponovnog izbora. Postojanje ovih dvaju ciljeva otvara pitanje njihove kolizije, odnosno mogućnosti da osobni interes tužitelja, u određenim okolnostima, dovede u pitanje i zadovoljavanje osnovnog postulata kaznenog prava po kojem počinitelj kaznenog djela treba biti adekvatno kažnjen za kazneno djelo koje je učinio. O ovoj mogućnosti razvijena je posebna rasprava (Easterbrook, 1983), ali se mogu provesti i dodatna istraživanja u pravcu iznalaženja mehanizma koji bi spriječio zlouporabu tužiteljeve diskrecije o upotrebi instituta sporazuma o priznanju krivnje.

Zbog ograničenih resursa tužitelji ne mogu procesuirati sve moguće slučajeve i dovesti svaki slučaj do potpunog suđenja. Tužitelji u donošenju odluke o izboru korištenja sporazuma o priznanju krivnje reagiraju i na vanjske poticaje te u skladu s tim mijenjaju raspodjelu sredstava između različitih kaznenih djela. Problem je u tome što tužitelji nisu savršeni zastupnici javnog interesa (maksimalno odvracanje i prevencija od kriminala), nego mogu biti motivirani i osobnim interesom (da dobiju što više osuđujućih presuda kako bi bili dobro ocijenjeni od strane javnosti i ponovno izabrani za tu funkciju¹¹), a što ne mora uvijek biti u skladu s javnim interesom (Easterbrook, 1983).

Ako se pođe od pretpostavke da ova dva cilja nisu u koliziji, jasno je da su koristi od sporazuma o priznanju krivnje dvojakе: dobivanje presude kojom se optuženi oglašava krivim i ušteda resursa kroz smanjenje troškova suđenja, čime se ostvaruju i princip pravičnosti i princip učinkovitosti.

Srž Landesova modela (Imamović-Čizmić i Nikolajev, 2019:654) temelji se na pretpostavci da je vjerojatnost osude na suđenju za optuženike koji su doista krivi viša nego za optužene koji su nevin. Ovoj pretpostavci Miceli (2004:310) dodaje pretpostavku da i tužitelji i optuženi jednako procjenjuju te vjerojatnosti. Imajući to u vidu, očekivani trošak suđenja veći je za optuženog koji je kriv u usporedbi s onim koji je nevin.

U idealnim uvjetima funkcioniranja pravosudnog sustava, u kojima se ne događaju proceduralne pogreške i u kojima ne postoje anomalije vezane za nadjačavanje privatnih nad javnim interesima, može se uzeti kao relevantna tvrdnja da svi optuženi koji su zaista krivi imaju veću vjerojatnost osude od svih nevinoptuženih. Međutim, proceduralne pogreške i propusti u dokaznom postupku relativiziraju navedenu tvrdnju (da svi optuženi koji su zaista krivi imaju veću vjerojatnost osude od svih nevinoptuženih) i uzrokuju da će se vjerojatnost osude razlikovati kod obiju kategorija optuženih. Iako raspodjela vjerojatnoće osude generalno pretpostavlja veću prosječnu vjerojatnost osude krivih optuženika, što je temeljna pretpostavka Landesova modela, svaki pojedinačni nevinoptuženi mogao bi se suočiti s velikom vjerojatnošću osude; a svaki optuženi koji je kriv mogao bi se suočiti s malom vjerojatnošću osude. U ovome realnijem kontekstu, u kojem postoje nejednake startne pozicije pregovarača u smislu dostupnosti informacija, ishod pregovaranja između tužitelja i optuženika može rezultirati time da se nedužni optuženi izjašnjavaju krivima, a oni koji su krivi za kazneno

¹¹ Ovdje treba imati u vidu da je riječ o načinu izbora tužitelja u pravnom sustavu SAD-a.

djelo ne pristaju na sporazum i idu na suđenje. Istraživanja (Reinganum, 1988) ipak pokazuju da će optuženi, koji su krivi, češće prihvatiti određenu nagodbu.

Ono što je bitno napomenuti jest činjenica da nismo očekivali da su tužitelji upoznati s Landesovim modelom koji je nama poslužio kao inicijacija za propitivanje ponašanja tužitelja u pogledu korištenja sporazuma o priznanju krivnje.

4. SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVNJE U FBiH – CILJ, METODOLOGIJA I INSTRUMENT ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je obavljeno u studenome 2019. godine. Kako bi se došlo do (u radu) postavljenog cilja, odnosno ispitala prisutnost i razina intuitivnog/racionalnog/pregovaračkog ponašanja tužitelja u postupku korištenja sporazuma o priznanju krivnje u Federaciji BiH, korištena je deskriptivna analiza rezultata ankete. Razlog za deskripciju rezultata ankete veže se za relevantnost istraživačkog uzorka i nastojanje da se kroz obradu odgovora na pitanja ipak istaknu određeni signifikantni pokazatelji.

Kompleksnost državnog uređenja Bosne i Hercegovine i shodno tome raspodjela nadležnosti i ovlasti utjecala je i na organizaciju tužilaštava. Naime organizacija tužilaštva u Bosni i Hercegovini uređena je posebnim zakonima o tužilaštvu i prilagođena organizaciji sudova. Zakonima o tužilaštvu uređena je ne samo organizacija tužilaštva, nego i pitanje njihove stvarne, mjesne nadležnosti te njihove hijerarhijske podijeljenosti na viša i niža tužilaštva. Spomenutim zakonima osnovana su: Tužilaštvo BiH, entitetska tužilaštva (Tužilaštvo Federacije Bosne i Hercegovine i Tužilaštvo Republike Srpske), te kantonalna i okružna tužilaštva kao i Tužilaštvo Brčko distrikta, što u konačnici rezultira sa 19 tužilaštava u BiH (Sijerčić-Čolić, 2017:183). To je bio razlog da su ankete upućene kantonalnim tužilaštvima FBiH. Od 10 kantonalnih tužilaštava (KT) četiri tužilaštva dala su suglasnost za provođenje ankete (Sarajevski, Tuzlanski, Unsko-sanski i Posavski kanton), a anketu su ispunila 22 tužitelja - te se opravdano postavilo pitanje relevantnosti istraživačkog uzorka te eventualna potreba za ponavljanjem ankete koja zbog oskudnosti vremena nije provedena, odnosno njezinim eventualnim proširenjem i na drugi bosanskohercegovački entitet – Republiku Srpsku.

Anketa se sastojala od *online* upitnika strukturiranog od 15 pitanja te je za njezino ispunjavanje bilo potrebno oko 15 minuta. Odgovori su analizirani i uspoređeni s rudimentarnim elementima Landesova modela. Cilj ankete, kako je u uvodu navedeno, bio je istražiti razinu intuitivnog pregovaračkog ponašanja tužitelja u postupku korištenja sporazuma o priznanju krivnje. Drugačije rečeno, cilj ankete bio je ispitati koliko su određeni elementi Landesova modela prisutni kod donošenja odluke tužitelja o tome da li, kako i kada primijeniti institut sporazuma o priznanju krivnje.

U strukturiranju ankete¹² pošlo se od osnovnih pitanja koja izvire iz samog Landesova modela, a koja su usmjerena na odnos između principa pravičnosti i učinkovitosti u percepciji

¹² Anketa je sadržavala sljedeća pitanja: Jeste li ste u predmetima u kojim ste postupali koristili institut sporazuma o krivnji?, U proteklih pet godina koliko ste predmeta okončali putem sporazuma o priznanju krivnje? U odnosu na predmete koji su okončani sporazumom o priznanju krivnje u većini slučajeva prijedlog za sklapanje sporazuma je iniciran? Postoje li kaznena dijela kod kojih nikada ne biste koristili institut sporazuma o priznanju krivnje? U pregovaranju o krivnji najčešće ste predlagali umanjenje kazne? Molimo Vas da

tužitelja kod korištenja sporazuma o priznanju krivnje. S obzirom na to da se princip učinkovitosti temelji na troškovima, bilo je važno odrediti vode li tužitelji vode brigu o troškovima suđenja koji padaju na račun budžeta prilikom pregovaranja o sporazumu o priznanju krivnje, odnosno vode li tužitelji brigu o troškovima presude za optuženog/osumnjičenog prilikom pregovaranja kod sporazuma o priznanju krivnje? Dio ankete sadržavao je otvorena pitanja o tome kako bi se mogle uočiti eventualne kontroverze u pogledu principa pravičnosti i djelotvornosti te transparentnosti u primjeni sporazuma o priznanju krivnje.

Generalno promatrano kazneno zakonodavstvo u BiH¹³ kao troškove kaznenog postupka prepoznaje: a) troškove za svjedoke, vještake, tumače i stručne osobe i troškove uviđaja; b) podvozne troškove osumnjičenog odnosno optuženog; c) izdatke za dovođenje osumnjičenog odnosno optuženog ili osobe lišene slobode; d) podvozne i putne troškove službenih osoba; e) troškove liječenja osumnjičenog, odnosno optuženog dok se nalazi u pritvoru, kao i troškove porođaja, osim troškova koji se isplaćuju iz fonda za zdravstveno osiguranje; f) troškove tehničkog pregleda vozila, analize krvi i prijevoza leša do mjesta obdukcije; g) paušalni iznos; h) nagradu i nužne izdatke branitelja; i) nužne izdatke oštećenog i njegova zakonskog zastupnika.

Najčešće se paušalni iznos utvrđuje zavisno od trajanja i složenosti postupka, kao i imovnog stanja onoga tko se obvezuje na plaćanje paušalnog iznosa. Troškovi od točke a) do f) i nužni izdatci postavljenog branitelja isplaćuju se unaprijed iz sredstava tužilaštva, odnosno suda, a naplaćuju se kasnije od osoba koje su ih dužne naknaditi po odredbama Zakona o krivičnom postupku. Tijelo koje vodi kazneni postupak dužno je da sve troškove koji su unaprijed uplaćeni unese u popis koji se prilaže spisu. Intencija je bila da se analiziraju budžeti kantonalnih odabranih tužilaštava¹⁴ i sudova, ali iz informacija koje se nalaze

rangirate faktore koji Vas opredjeljuju da idete u postupak pregovaranja o krivnji (rang 1 najveći značaj – rang 7 najmanji značaj). Molimo Vas da rangirate faktore koji Vas opredjeljuju da idete u postupak pregovaranja o krivnji (rang 1 najveći značaj – rang 7 najmanji značaj). Molimo Vas da rangirate temelje za Vašu procjenu vjerojatnosti da će Sud donijeti osuđujuću presudu za optuženog: (rang 1 najveći značaj – rang 3 najmanji značaj). Molimo Vas da rangirate temelje za Vašu procjenu vjerojatnosti da će Sud donijeti osuđujuću presudu za optuženog: (rang 1 najveći značaj – rang 3 najmanji značaj). Molimo Vas da izaberete u kojoj fazi krivičnog postupka ste najviše koristili sporazum o priznanju krivnje. Molimo Vas da izaberete u kojoj ste fazi kaznenog postupka najviše koristili sporazum o priznanju krivnje. Jeste li u sporazumima o priznanju krivnje uključivali klauzulu o saradnji? Znete li koliki su prosječni troškovi suđenja do donošenja pravosnažne presude za kaznena djela za koje je propisana kazna preko pet godina do 10 godina zatvora? Znete li koliki su prosječni troškovi suđenja do donošenja pravomoćne presude za kaznena djela za koje je propisana kazna preko 10 godina zatvora? Znete li koliki je godišnji proračun Kantonalnog tužilaštva u okviru kojeg postupate kao tužitelj/ica? Da li pri donošenju odluke o ponudi umanjenja kazne u zamjenu za priznanje krivnje procjenjujete ekonomsko-socijalni položaj osumnjičenog/optuženog? Da li pri donošenju odluke o ponudi umanjenja kazne u zamjenu za priznanje krivnje procjenjujete kako bi priznanje krivnje uticalo na radno-pravni status, društveni položaj i ugled, obiteljske odnose osumnjičenog/optuženog?

¹³ Za primjer je uzet trošak kaznenog postupka prema Odluci o naknadi troškova kaznenog postupka prema Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

¹⁴ Budžeti tužilaštava u 2019. godini bilježili su prosječno povećanje od 10 do 20 % u odnosu na 2018. godinu: 1. Kanton Sarajevo 2019.: 8.089.904 KM; izdaci za materijal, sitan inventar i usluge: 1.001.328 KM; ugovorene i druge posebne usluge: 652.093 KM; izdaci za nabavu stalnih sredstava: 98.000 KM, broj zaposlenih 177; 2. Tuzlanski kanton 2019.: 4.326.408 KM; izdaci za materijal, sitan inventar i usluge: 607.000 KM; ugovorene i druge posebne usluge: 350.000 KM; broj zaposlenih 99; 3. Unsko-sanski kanton 2019.: nema dostupnih podataka na službenim stranicama; 4. Posavski kanton 2019.: 603.480 KM; izdaci za materijal, sitan inventar i usluge: 91.300 KM; ugovorene i druge posebne usluge: 55.000 KM; izdaci za nabavu stalnih sredstava: 3.000 KM; broj zaposlenih 13. U strukturi troškova budžeta kantonalnih sudova vidljivi

na službenim stranicama Ministarstava financija nije vidljivo koliko gore navedeni troškovi (kao subanalitika) sudjeluju u ukupnom budžetu.

U cilju sagledavanja slike o zastupljenosti kaznenoprocenog instrumenta sporazuma o priznanju krivnje u radu kantonalnih tužilaštava analizirani su izvještaji o radu za 2018. godinu. U tome kontekstu pojavilo se određeno ograničenje jer izvještaji nisu unificirani zbog čega je bilo teško komparirati podatke. Pored toga ne postoje ni službeni podaci o tome koliko iznosi prosječan trošak suđenja po predmetima za koje se može izreći kazna do 5 godina zatvora i po predmetima za koje se može izreći kazna od 5 do 10 godina zatvora. Tako se, u Izvještaju o radu KT Kantona Sarajevo za 2018. godinu (2019) navodi da su sporazumi o priznanju krivnje zaključeni u 35 predmeta, a u odnosu na 56 osoba. Pri tome je na Odjelu općeg kriminala sporazum o priznanju krivnje zaključen u ukupno 31 predmetu, a u kojima je zatvorska kazna dogovorena u 10 predmeta, uvjetna osuda dogovorena u 20 predmeta i novčana kazna dogovorena u jednome predmetu. Na Odjelu privrednog kriminala i korupcije sporazumi o priznanju krivnje zaključeni su u ukupno četiri predmeta, a u kojima je uvjetna osuda dogovorena u dva predmeta, te je zatvorska kazna također dogovorena u dva predmeta. Komparirajući sa 2017. godinom zaključeno je 11 sporazuma o priznanju krivnje manje. Prema Izvještaju o radu KT Unsko-sanskog kantona za 2018. godinu (2019:14) podignuta je jedna optužnica s podnesenim prijedlogom za zaključenje sporazuma. Prema Izvještaju o radu KT Tuzlanskog kantona za 2018. godinu (2019:25) zaključeni su sporazumi o priznanju krivnje u 56 predmeta, a u odnosu na 76 osoba. Prema Izvještaju KT Posavskog kantona nije bilo sporazuma o priznanju krivnje u 2018. godini.

Na prvo anketno pitanje, koje je za cilj imalo utvrditi činjenicu da li tužitelji koriste institut sporazuma o priznanju krivnje, svi ispitanici (njih 22) odgovorili su pozitivno. U pogledu broja predmeta okončanih putem instituta sporazuma o priznanju krivnje, rezultati su pokazali da je preko 60 % tužitelja na ovaj način okončalo do 10 % predmeta, što ukazuje na relativno malu zastupljenost ovog instituta u praksi tužitelja.

Nadalje, u odnosu na predmete koji su okončani putem sporazuma o priznanju krivnje u većini slučajeva (preko 90 %) prijedlog za sklapanje sporazuma inicirao je osumnjičeni. Ovo ide u prilog tvrdnji da se institut sporazuma o priznanju krivnje ne koristi od strane tužitelja u cilju povećanja dobivenih presuda, odnosno da nije osobnim uspjehom i napredovanjem kao vanjskim poticajem potaknut na korištenje sporazuma o priznanju krivnje. Naime, rezultati ankete idu u prilog valjanosti Landesova modela u kontekstu opravdanja diskrecije tužitelja da odluči kada i u kojoj mjeri koristiti sporazum o priznanju krivnje jer se, za razliku od klasične nagodbe u parničnom postupku, ovdje isprepliću javni i privatni interesi. Međutim, rezultati ankete koji ukazuju na to da tužitelji ne iniciraju često okončanje putem sporazuma o priznanju krivnje mogu biti i posljedica činjenice da se radi o relativno novom kaznenoprocenog instrumentu koji se tek oživotvoruje u kaznenopravnom sustavu Bosne i Hercegovine te bi valjalo pratiti trend korištenja ovog instrumenta i komparirati ga s upotrebom u susjednim državama npr. u Hrvatskoj ili Srbiji.

Da prevladava javni u odnosu na privatni interes, odnosno da se prednost daje principu pravednosti kaznenog postupka u odnosu na princip učinkovitosti govori podatak da je gotovo

su podaci o ukupnom trošku za vještake i za advokate po službenoj dužnosti, pa je npr. za Kanton Sarajevo u 2019. planirano izdvajanje u iznosu od 1.160.000 KM za advokate, a 23.318 KM za naknade za vještake porotnike.

60 % tužitelja ispitanika odgovorilo da postoje kaznena djela kod kojih nikada ne bi koristili sporazum o priznanju krivnje te da su u predmetima u kojima je došlo do pregovaranja o krivnji tužitelji najčešće (njih preko 40 %) predlagali umanjene kazne od 10 % do 30 % u odnosu na zakonski minimum. Dakle, postoje kaznena djela kod kojih tužitelji, poštujući zahtjev da nitko tko je nevin ne bude osuđen, odnosno da se odmjeri kazna shodno težini učinjenog kaznenog djela, preferiraju da se počinitelju određenog kaznenog djela izreče zakonom propisana kazna bez mogućnosti njezina umanjavanja.

U pogledu faktora koji opredjeljuju tužitelje da krenu u postupak pregovaranja o krivnji, najveća važnost dana je smanjenju troškova kaznenog postupka i dužini trajanja postupka iz čega se može zaključiti da su tužitelji svjesni potrebe da se postupak učini djelotvornim. Istovremeno manje opredjeljujući faktori koji motiviraju tužitelja da koristi sporazum o priznanju krivnje vežu se za težinu kaznenog djela, postojanje kaznenog dosjea osumnjičenog, dokaze kojima se raspolaze te izricanje mjere pritvora.

Kod rangiranja osnova za procjenu vjerojatnosti da će sud donijeti osuđujuću presudu za optuženog, najveći značaj kod anketiranih tužitelja dat je dokazima kojima se raspolaze (skoro 100 %), što ukazuje na tezu da će oni koji su krivi - uistinu biti i osuđeni. Manja važnost dana je postojanju kaznenog dosjea optuženog i dokazima optuženog.

Što se tiče faze kaznenog postupka u kojoj se najviše koristio sporazum o priznanju krivnje, prema odgovorima u 50 % slučajeva to je bilo u fazi glavne rasprave; dok je u fazi optužnice to bilo u nešto više od 30 % slučajeva, a u fazi provođenja istrage gotovo 20 %. Logika ovog pitanja leži u računici da se ukupni troškovi postupka za tužilaštvo smanjuju ukoliko se sporazum o priznanju krivnje iskoristi u ranijim fazama, a najbolje bi bilo u fazi optužnice što bi išlo u prilog većoj učinkovitosti.

Ono što je zanimljivo iz analize jest to da su tužitelji svjesni da se sporazumom smanjuju troškovi postupka i presude, iako većina tužitelja (njih preko 60 %) ne zna koliki su prosječni troškovi suđenja do donošenja pravomoćne presude za kaznena djela za koja je propisana kazna preko 5 do 10 godina zatvora; niti koliko iznose prosječni troškovi suđenja do donošenja pravomoćne presude za kaznena djela za koja je propisana kazna preko 10 godina zatvora. Da bi se stekla cjelovita slika o primjeni principa učinkovitosti u kaznenom postupku, tužitelji bi trebali imati na raspolaganju informacije o troškovima postupka i suđenja kako bi mogli uočiti korelaciju istog s proračunima s kojima raspolaze. Na tome tragu treba istaknuti da, prema rezultatima ankete, preko 70 % tužitelja nije znalo koliki je godišnji budžet kantonalnog tužiteljstva.

Imajući u vidu trošak presude/suđenja za optuženog, koji ga opredjeljuje hoće li prihvatiti sporazum o priznanju krivnje, gdje je perspektiva optuženog/osumnjičenog prema Landesu determinirana njegovim bogatstvom prije uhićenja, vrijednošću prosječnog novčanog ili nenovčanog gubitka po jedinici izrečene zatvorske osude, stigmatizacijom društva - tužiteljima je postavljeno pitanje o tome procjenjuju li pri donošenju odluke o ponudi sporazuma o priznanju krivnje socijalno-ekonomski položaj optuženog/osumnjičenog kao i mogući utjecaj priznanja krivnje na radnopravni status, društveni položaj i ugled te obiteljske odnose osumnjičenog/optuženog, na što je preko 60 % tužitelja odgovorilo potvrdno.

Posljednje pitanje postavljeno u anketi odnosilo se na prepreke za primjenu instituta sporazuma o priznanju krivnje na što su tužitelji navodili: blage kazne koje izriču sudovi, težinu kaznenog djela, protivljenje i položaj oštećenog, nezainteresiranost odbrane, nepostojanje jasnih pravila koja reguliraju ovaj institut itd.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ekonomska analiza kaznenog prava bavi se primjenom ekonomskog instrumentarija u analizi i primjeni kaznenih instituta. U tom svjetlu data je i ekonomska analiza sporazuma o priznanju krivnje na koju je prvi put ukazao Landes kroz svoj poznati model. Sporazum o priznanju krivnje oblik je skraćenog kaznenog postupka koji je u bosanskohercegovačku praksu uveden s reformama kaznenog pravosuđa iz 2003. godine kao model za brže i djelotvornije rješavanje postupka. Cilj rada bio je istražiti razinu intuitivnog pregovaračkog ponašanja tužitelja u postupku korištenja sporazuma o priznanju krivnje u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno ispitati koliko su određeni elementi Landesova modela prisutni kod donošenja odluke kantonalnih tužitelja o tome da li, kako i kada primijeniti institut sporazuma o priznanju krivnje. Namjera autorica bila je da na temelju analize rezultata ankete, kroz praksu kantonalnih tužilaštava, ukažu na prisustvo i primjenu načela učinkovitosti kod donošenja odluke o sporazumu o priznanju krivnje koji nije u koliziji s načelom pravednosti (pravčnosti kaznenog postupka). Iako je anketa upućena na odobravanje predsjednicima kantonalnih tužilaštava svih 10 kantona u Federaciji BiH (što bi po broju ispitanika bilo dovoljno za referentnost uzorka) – odobrenje su dala četiri predsjednika i to: KT Sarajevo, KT Tuzla, KT Unsko-sanskog kantona i KT Posavskog kantona. Anketiranju su pristupila 22 ispitanika. Neovisno o reprezentativnosti uzorka, bitno je istaknuti nekoliko zapažanja od kojih je na prvom mjestu činjenica da je većina ispitanika dala gotovo istovjetne odgovore na pitanja, što je bio povod za analizu datih odgovora i rezultata.

Na osnovi rezultata ankete moglo bi se zaključiti da su institut sporazuma o priznanju krivnje koristili svi ispitanici. S obzirom na broj predmeta koji su okončani sporazumom o priznanju krivnje i broj predmeta u redovnom kaznenom postupku te činjenicu da je sporazum o priznanju krivnje u većini slučajeva iniciran od strane osumnjičenog/optuženog – jasno je da ne dominira osobni interes tužitelja u odnosu na javni interes. Imajući u vidu odredbe Kriterija za ocjenjivanje rada glavnih tužitelja, zamjenika glavnih tužitelja i šefova odjela/odsjeka u tužilaštvima u Bosni i Hercegovini¹⁵ po kojima ustanovljena obveza vođenja određenih evidencija ostvarenih rezultata – elementi ocjene rada glavnih tužilaca, zamjenika glavnih tužilaca i šefova odjela/odsjeka u tužilaštvima koji obuhvaćaju i ostvarenje orijentacijske norme – može se zaključiti da se tužitelji uistinu i ponašaju kao državni agenti, odnosno kao zastupnici javnoga interesa.

Pored toga, u predlaganom umanjenu zakonom predviđene kazne i kaznenih djela za koja nikada ne bi koristili institut sporazuma o priznanju krivnje, princip pravednosti ima prednost u odnosu na princip učinkovitosti. Nadalje, kako su najviše rangirani faktori koji opredjeljuju da se ide u postupak pregovaranja o krivnji dužina trajanja postupka i smanjenje troškova postupka, jasno je da to ukazuje na primjenu principa učinkovitosti. S obzirom na to da se institut sporazuma o priznanju krivnje najviše koristio na glavnoj raspravi, može se zaključiti da bi veći efekti principa učinkovitosti bili postignuti da je institut korišten u ranijim fazama kaznenog postupka, odnosno u fazi podizanja optužnice (kada tužitelji imaju dovoljno dokaza o počinjenom kaznenom djelu). Kao faktor koji je doprinio ovome rezultatu, odnosno odgovorima na pitanje, može biti i činjenica da ne postoje studije o visini koštanja, odnosno prosječnim troškovima suđenja te informiranost tužitelja u tome pogledu.

¹⁵ Kriteriji za ocjenjivanje rada glavnih tužitelja, zamjenika glavnih tužitelja i šefova odjela/odsjeka u tužilaštvima u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH, broj 93/18.).

Ipak, nema sumnje da institut sporazuma o priznanju krivnje postiže svoj cilj ostvarenja principa i pravičnosti (pravednosti) i efikasnosti, ali mu zasigurno trebaju dodatna unaprjeđenja. Kako bi se ona postigla potrebno je, između ostalog, na temelju odluke o troškovima suđenja napraviti izračun prosječnog troška suđenja (za jednu budžetsku godinu – ukupni troškovi suđenja/prosječan broj predmeta po godini) koji bi bili dostupni tužiteljima kako bi imali financijsku percepciju kod korištenja ovoga instrumenta. Pored toga, kako bi se otklonile potencijalne dvojbe i olakšala primjena ovoga instrumenta neophodno je preciznije regulirati i uvesti jasna mjerila koja se odnose na procjenu kaznenog djela, počinitelja i sankciju, poziciju/interes oštećenog naspram optuženog, te podizanje svijesti javnosti u pogledu prednosti koje pruža sporazum o priznanju krivnje.

LITERATURA

1. Becker, G. S. (1968). *Crime and punishment: an economic approach*. Journal of Political Economy, 76(2), 169-217.
2. Begović, B. (2015). *Ekonomska analiza generalne prevencije*, Edicija CRIMEN.
3. Bejatović, S. (2010). *Krivično procesno pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
4. Cole, D. H. i Grossman, P. Z. (2005). *Principles of Law and Economics*, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
5. Cooter, R. i Ulen, T. (2004). *Law and Economics*, New York: Pearson Addison Wesley.
6. Cooter, R. i Ulen, T. (2007). *Law & Economics* (5th ed), Pearson Addison Wesley, Boston.
7. Easterbrook, F. H. (1983). *Criminal procedure as a market system*. Journal of Legal Studies, 12(2), 289-332.
8. Fischer, G. (2003). *Plea Bargaining in America*. Stanford: Stanford University Press.
9. Garoupa, N. (1997). *The Theory of Optimal Law Enforcement*. Journal of Economic Surveys, 11(3), 267-295.
10. Grossman, G. i Katz, M. (1983). *Plea Bargaining and Social Welfare*. American Economic Review 73(4), 749-757.
11. Imamović-Čizmić, K. i Nikolajev, A. (2019). *Primjena osnovnih ekonomskih principa u krivičnom pravu – primjer sporazuma o priznanju krivnje*. Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LXII, 651-664.
12. Imamović-Čizmić, K. i Nikolajev, A. (2017). *Ekonomski instituti u krivičnom pravu*. Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LX, 371-386.
13. Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo. (2019). Izvještaj o radu KT Kantona Sarajevo za 2018. godinu. https://kt-sarajevo.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=79187&vijesti_jezik=B - 20. 6. 2020.
14. Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona. (2019). Narativno izvješće o radu Kantonalnog tužiteljstva Tuzlanskog kantona za razdoblje 1. 1. - 31. 12. 2018. godine. Tuzla: Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona. https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=51429 – 20. 6. 2020.
15. Kantonalno tužilaštvo Unsko-sanskog kantona. (2019). Izvještaj o radu Kantonalnog tužilaštva USK Bihać za 2018. godinu. Bihać: Kantonalno tužilaštvo Unsko-sanskog kantona. https://kt-bihac.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet;jsessionid=9a2627d80bc2ed5276e5284c-cc683024d6d0a60bd9ec2b3bfa4dc58687e74246.e34TbxyRbNiRb40Pch4QbxeSb3j0?p_id_doc=52138 - 20. 6. 2020.

16. Kaplow, L. i Shavell, S. (2002). *Fairness versus Welfare*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
17. Landes, W. M. (1971). *An Economic Analysis of the Courts*. *Journal of Law and Economics* 14 (1), 61-107 https://www.researchgate.net/publication/24100300_An_Economic_Analysis_of_The_Courts - 14. 9. 2018.
18. Miceli, T. J. (2004). *The Economic Approach to Law*. Stanford: Stanford University Press.
19. Nikolajev, A. (2020). *Uvod u ekonomsku analizu prava s teorijskim konceptima i ekonomskim principima u pravu*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
20. Polinsky, A. M. i Shavell, S. (2000). *The Economic Theory of Public Enforcement of Law*. *Journal of Economic Literature*, 38(1), 45-76.
21. Reinganum, J. F. (1988). *Plea Bargaining and Prosecutorial Discretion*. *American Economic Review*, 78(4), 713-728. <https://pdfs.semanticscholar.org/12c8/47c9f6062f1ef955866975afc1eb37e4f665.pdf> - 14. 7. 2019.
22. Scott, E. R. i Stuntz, J. W. (1992). *Plea Bargaining as Contract*. *Yale Law Journal*, 101(8), 1909-1968. <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=7444&context=yjlj> - 18. 7. 2019.
23. Sijerčić-Čolić, H. (2017). *Krivično procesno pravo*. Knjiga I. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
24. Veljanovski, C. G. (2007). *Economic Principles of Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. Vuchetich, L. (2007). *Pravednost i pravičnost u filozofiji prava*. *Pravnik*, 41(85), 47-76. <https://hrcak.srce.hr/33850> - 11. 7. 2020.
26. *Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*. "Službene novine Federacije BiH", br. 35/2003, 56/2003 – ispr., 78/04., 28/05., 55/06., 27/07., 53/07., 9/09., 12/2010., 8/13. i 59/14.

Abstract

Kanita Imamović-Čizmić, Amina Nikolajev

The economic aspects of a plea bargain – the perspective of prosecutors in the Federation of Bosnia and Herzegovina

The introduction of plea bargains as part of a comprehensive reform of criminal procedure in Bosnia and Herzegovina purported not only the changes in terms of the role of prosecutors and suspects/indictees but also increased the efficiency and improved realisation of the principle of fairness. Based on an appropriate theoretical framework connected to the economic analysis of (criminal) law and the Landes model, the authors' intent aimed towards determining the level of intuitive negotiation behaviour of the prosecutor in the procedure of using the plea bargains in the Federation of Bosnia and Herzegovina. Together with cantonal prosecutors' offices in the Federation of Bosnia and Herzegovina, an online survey was conducted to this end. The research aimed to determine the presence of economic principles of efficiency and rationality regarding the prosecutors' decisions regarding "opting" for the instrument of agreements on the admission of guilt and whether they have the predominance over the principle of fairness.

Keywords: plea bargain, principle of fairness, principle of efficiency, prosecutor's perspective, Federation of Bosnia and Herzegovina